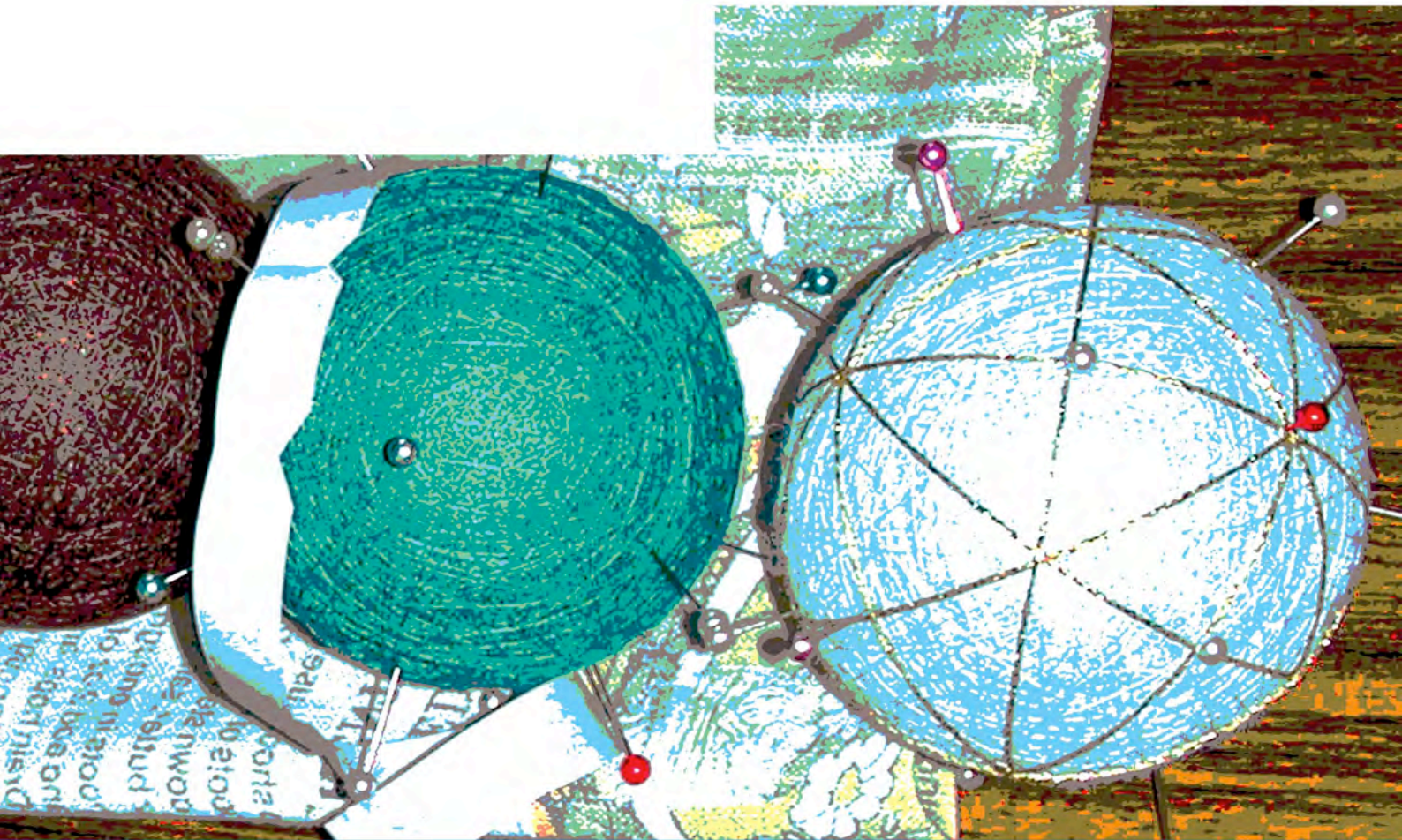

JEAN-JACQUES BONNIOL, MICHEL VIAL

Τα μοντέλα της αξιολόγησης

Θεμελιώδη κείμενα με ερμηνευτικά σχόλια

Σημείωμα των Επιμελητριών	11
Εισαγωγή ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	13
Προλεγόμενα ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ (RÉFÉRENCIATION) Ο ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗΣ ΜΕ ΟΡΑΤΟ ΕΝΔΥΜΑ	27
Κεφάλαιο 1 Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΜΕΤΡΗΣΗ	55
Γενική προοπτική	56
1. Το μοντέλο της αιτιακής εξήγησης: αξιολόγηση, μελέτη των αποτελεσμάτων	57
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	57
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	62
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	65
2. Η δοκιμολογία ως μοντέλο της αξιολόγησης	67
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ	67
2.1. Η κανονιστική και πειραματική δοκιμολογία: Η δοκινομία	68
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	68
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	71
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	79
2.2. Η ψυχολογία της αξιολόγησης ή <i>δοξολογία</i>	88
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	88
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	94
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	96
Συμπληρωματική βιβλιογραφία για τη δοκιμολογία	98
3. Η αξιολόγηση στο μοντέλο της μετρητικής: ψυχομετρία και γνωσιομετρία	99
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	99
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	103
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	104
Συμπληρωματική βιβλιογραφία για τη μετρητική	110
Η μέτρηση, συνολική θεώρηση	110

Κεφάλαιο 2	121
Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	
Γενική προοπτική	122
1. Η αξιολόγηση μέσα από τον έλεγχο κατοχής των γνώσεων βάσει στόχων	126
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	126
1.1. Η αξιολόγηση στην Παιδαγωγική Βάσει Στόχων	128
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	128
1.2. Η αξιολόγηση για την επιτυχία	138
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	138
1.3. Η αξιολόγηση βάσει του συμβολαίου στόχων	143
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	143
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	147
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	158
2. Η παρουσίαση των δομών στην αξιολόγηση	172
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	172
2.1. Η αλυσιδωτή μέτρηση της αναπαραγωγής	176
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	176
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	181
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	182
2.2. Αξιολόγηση και παρέμβαση: η βοήθεια για τη λήψη αποφάσεων	186
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	186
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	205
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	212
2.3. Η εμφάνιση των μηχανισμών αξιολόγησης	228
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	228
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	244
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	245
Συμπληρωματική βιβλιογραφία για το στρουκτουραλισμό στην αξιολόγηση	251
3. Η κυβερνητική στην αξιολόγηση	252
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	252
3.1. Οι συστηματικές αναδράσεις	254
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	254
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	262
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	265
3.2. Η επανορθωτική αξιολόγηση	266
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	266
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	269
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	271
Συμπληρωματική βιβλιογραφία για το κυβερνητικό μοντέλο της αξιολόγησης	277

4. Οι συστημικές αναδράσεις	278
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	278
4.1. Η αξιολόγηση των έργων	289
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	289
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	319
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	320
4.2. Η μορφωτική αξιολόγηση	325
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	325
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	336
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	345
Συμπληρωματική βιβλιογραφία για τη μορφωτική αξιολόγηση	348
4.3. Η αξιολόγηση, σύστημα ρυθμίσεων	348
ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	348
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ	376
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ	385
Η αξιολόγηση ως διαχείριση, μια συνολική θεώρηση	400
 Κεφάλαιο 3	
ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ	409
 Επιλεγόμενα	413
 Βιβλιογραφία	423
 Λεξιλόγιο	431

Δοκίμιο για τη διεργασία της αναφοροποίησης (référenciation)¹ Ο αξιολογητής με ορατό ένδυμα²

Michel VIAL

«Και ο αυτοκράτορας ένιωσε μια ανατριχίλα, γιατί του φαινόταν ότι αυτοί οι άνθρωποι είχαν δίκιο. Σκεφτόταν όμως ότι χρειαζόταν να υποστεί την παρέλαση ως το τέλος και, έτσι, πήρε μια στάση ακόμα πιο περήφανη, και οι αυλικοί παρήλασαν, κρατώντας την ουρά του ανύπαρκτου μανδύα».

Τα καινούργια ρούχα του αυτοκράτορα
Άντερσεν

Σ' αυτό το σημείο θα καταστήσουμε σαφείς τις βάσεις της ταξινομίας των μοντέλων που χρησιμοποιείται σε τούτο το εγχειρίδιο. Αφετηρία μας είναι η εμπειρική διαπίστωση ότι είμαστε υποχρεωμένοι να αναφερόμαστε στη σκέψη των άλλων για να δομήσουμε τη δική μας και, εν ολίγοις, ότι δεν υπάρχει έρευνα σε κάποιο θέμα που να μην εντάσσεται σε μια **διακειμενικότητα (intertextualité)**³. Έτσι, η προσέγγιση της αξιολόγησης σημαίνει ότι συνειδητοποιούμε τον τρόπο που έχουμε για να στηριζόμαστε σε ό,τι συνήθως ονομάζουμε «θεωρητικά μοντέλα» και, γενικότερα, αναφορές (références): αυτό συμβαίνει στο δημιουργό του κειμένου ή σ' αυτόν που πραγματοποιεί την πράξη της αξιολόγησης όταν και οι δυο αναφέρονται σε μια αντίληψη ή μια σχολή της αξιολόγησης.

Οι θεωρητικοποιήσεις (théorisations) στην αξιολόγηση δείχνουν ξεκάθαρα μέχρι ποιου σημείου ο θεωρητικός δεν είναι παρά ένα πρόσωπο που μάχεται, όπως όλοι οι άλλοι, με την ιδεολογία, με τις προκαταλήψεις και τους κύκλους των (αντι-) συμ-παθειών του και με «το εσωτερικό», ένα εσωτερικό που δεν περιορίζεται στο ένδον, αλλά αποτελεί έναν αγώνα με το φανταστικό μέσα στο οποίο βυθίζεται η διαδικασία της αναφοροποίησης. Ποιος είπε «Ο βασιλιάς είναι γυμνός»;

1 Σ.τ.ε.: Βλ. και υποσ. 2 Εισαγωγής.

2 Σ.τ.ε.: Ο συγγραφέας ισχυρίζεται με αυτή την παραβολή πως ο ρόλος του αξιολογητή πρέπει να είναι διακριτός και αναγνωρίσιμος από όλους και ο ίδιος να είναι έτοιμος να κριθεί και να αυτοκριθεί, χωρίς μυστικά ή φτιασίδια.

3 Σ.τ.ε.: «Μετάφραση από τον γαλλικό όρο λέξη που έπλασε η σημειολόγος Julia Kristeva και σημαίνει την αντίληψη της σύγχρονης κριτικής λογοτεχνίας κατά την οποία ορίζονται οι σχέσεις που υφίστανται ανάμεσα στα κείμενα, η ανάλυση και προσέγγιση ενός λογοτεχνικού κειμένου ως ανακατανομή συστατικών από προγενέστερα κείμενα». *Μεΐζον Ελληνικό Λεξικό*, Τεγόπουλος – Φυτράκης

Διεργασία της αναφοροποίησης

Κατ' αρχάς φαίνεται απαραίτητο να διακρίνουμε:

- τη *διεργασία της μοντελοποίησης* που συνίσταται στο να θέλουμε να κατανοήσουμε μια κατάσταση την οποία αποκαλούμε μοντέλο, μέσω μιας τρισδιάστατης απεικόνισης που δείχνει τις σχέσεις που είναι σημαντικό να εξετάσουμε
- από τη *διεργασία της αναφοροποίησης*, η οποία είναι ευρύτερη και συμπεριλαμβάνει την ποιότητα της παρόρμησης που μας ωθεί στην υποστήριξη μιας προηγούμενης γνώσης.

Με τον ίδιο τρόπο θα διακρίνουμε:

- «τις ανθρώπινες διεργασίες» (Bonniol, 1981-94), αυτή την ενέργεια που προσδίδει σε ένα πρόσωπο το νόημα της ύπαρξής του στον κόσμο (Vial, 1995)
- από τα μέσα, τα οποία χρησιμοποιούμε σε αλγόριθμους περισσότερο ή λιγότερο ευέλικτους, οι οποίοι επανεμφανίζουν αυτή τη διεργασία μέσα σε συγκεκριμένες πράξεις, σε πρακτικές: *τις διαδικασίες*.

Δεν αναφέρομαι σε διαδικασίες αναφοροποίησης (*référenciation*) που συνίστανται, παραδείγματος χάρη, στη δημιουργία ενός αναφορικού συστήματος (*référentiel*) που χρησιμοποιούμε ως πυξίδα σ' αυτή ή την άλλη πράξη (Figari, 1994). Η αναφοροποίηση (*référenciation*) παραπέμπει σε αναφορές, η αναφοροποίηση (*référenciation*) στο αναφορικό (στο αναφορικό σύστημα) (*référentiel*). Ξεκινώντας από την αναφορά μέχρι το αναφορικό σύστημα, υπάρχει μια επεξεργασία προκειμένου να καταλήξουμε σε ένα σώμα επίσημων συστάσεων χρηστικών για το φορέα. Αυτό το σώμα συστάσεων αποτελεί και το πρωτότυπο του αναφορικού συστήματος το οποίο παραμένει ως το «αναφορικό σύστημα για την επαγγελματική εκπαίδευση», που δίνει στους διδάσκοντες μια οργανωμένη λίστα (στόχους, ικανότητες, καθήκοντα, δεξιότητες... διαδικασίες) αυτών που πρέπει να γίνουν στην τάξη. Δεν είναι όμως η ίδια προβληματική.

Η αναφοροποίηση είναι παρούσα σε κάθε σκέψη που διαμορφώνεται και εκφράζεται, είτε το θέλουμε είτε όχι, είτε το επιδεικνύουμε είτε όχι, και δεν προοιωνίζεται τίποτα από αυτό στο οποίο στηριζόμαστε για τις αναφορές: η αναφοροποίηση, αντίθετα με την αναφοροποίηση, δεν αφορά αναγκαστικά έναν φορέα ή στην καλύτερη περίπτωση ένα δρων πρόσωπο (*acteur*), αλλά κάτι παραπάνω, έναν *δημιουργό (auteur)* (Ardoïno, 1993).

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η κατανόηση του πώς βιώθηκε στην αξιολόγηση η διεργασία της αναφοροποίησης – και πώς θα μπορούσαμε να τη βιώσουμε σήμερα.

Στην αναφοροποίηση, η χρήση υπαρχόντων μοντέλων, ή η κατασκευή νέων μοντέλων, δηλαδή η μοντελοποίηση, είναι μια υποενότητα ή ο ένας εκ των πόλων της αναφοροποίησης. Η ιδέα που υποστηρίζεται εδώ είναι πως αν οι συγγραφείς είχαν εργαστεί περισσότερο σχετικά με τη μοντελοποίηση, εάν αυτοί ήταν λιγότερο επηρεασμένοι απ' τα μοντέλα, θα μπορούσαμε να προσδοκούμε την εμφάνιση μιας νέας δυναμικής στην αξιολόγηση (μιας νέας επιστήμης – *éπιστήμη*) επειδή η συνειδητοποίηση του ότι έχουμε όλα τα υπάρχοντα μοντέλα στη διάθεσή μας θα έκανε δυνατή μια άλλη υποενότητα, έναν άλλο πόλο της αναφοροποίησης: αυτό που ο Ardoïno αποκαλεί *πολυαναφοροποίηση (multiréférenciation)*. Μ' αυτή την έννοια ο ενθουσιασμός για ένα μοντέλο, ή η ασάφεια μεταξύ αξιωματικής

(axiomatique) και αξιολογίας⁴ (axiologie), είναι ένα φρένο στη χρήση πολλαπλών, ετερογενών αναφορών. Σε αυτή την περίπτωση θα υπήρχε μια στενή σύνδεση μεταξύ της υφιστάμενης μοντελοποίησης και της υπερτίμησης της συνάφειας και άρα μείωση της συμπλοκότητας με την έννοια του ακρωτηριασμού (Morin, 1993).

Για να μπορέσουμε να αναφερθούμε στα υπάρχοντα μοντέλα, πρέπει να διερευνηθεί η *ίδια η έννοια του μοντέλου* στην αξιολόγηση με τη διεξοδική ματιά της πλούσιας βιβλιογραφίας που αναφέρεται σε αυτήν. Πράγματι, το μοντέλο είναι σημαντικό τουλάχιστον για δύο λόγους: γιατί υπάρχει ήδη, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην κοινωνική διάσταση της αξιολόγησης ως πρακτικής, κι επειδή δημιουργεί *πλαισιωμένες* [ως προς αυτό το ίδιο μοντέλο] *αντιλήψεις* στο συντάκτη του θεωρητικού κειμένου. Στην αξιολόγηση επίσης «η αντιπαράθεση επιχειρημάτων για το “μοντέλο” έγινε απαραίτητη» (Gayral και Ebtinger, 1989).

Στο ερμηνευτικό⁵ μοντέλο

Όπως έγινε κατανοητό, αυτό το εγχειρίδιο παρουσιάζει μια ταξινόμηση των θεωρητικοποιήσεων της αξιολόγησης (classification des théorisations) η οποία, όπως κάθε εκλογίκευση, σχετίζεται με μια ιδιαίτερη άποψη. Δεν είναι πανοπτισμός⁶ (panoptisme). Αυτό γίνεται ιδιαίτερα προφανές ειδικά με ένα απ' τα μοντέλα που είναι σήμερα υπό κατασκευή: δηλαδή, την αξιολόγηση-ρύθμιση εκλαμβανόμενη ως σύμπλοκη και που το πλαίσιο αναφοράς που δίνεται εδώ μας επιτρέπει να διερευνήσουμε. Από την παραπάνω προσέγγιση διαμορφώνεται και η λογική αυτού του εγχειριδίου.

Επιλέγω, λοιπόν, σήμερα, την ένταξη στην ερμηνευτική τής αξιολόγησης, δηλαδή «συγχρόνως μια τέχνη ερμηνείας των πεδίων δράσης που έχουν κάποιο νόημα, “των αστερισμών”, έναν οδηγό ανεύρεσής τους και μια θεωρία του νοήματος για την θεμελιώσή τους» (Berthelot, 1990, σ. 126). Η δημιουργία του πλαισίου αναφοράς αυτού του βιβλίου υπήρξε η ευκαιρία να πραγματοποιηθεί μια σημειολογία, μια μελέτη των κειμένων ως σημείων, ως δέσμης δεικτών νοήματος των αξιολογικών πρακτικών που προσπαθώ να κατανοήσω, θέτοντας *ερωτήματα σχετικά με το νόημα* και όχι φανερώνοντας ένα κρυμμένο νόημα.

Μια από τις συνέπειες αυτής της επιλογής είναι η διαπίστωση πως δεν είναι εύκολο να χρησιμοποιούμε τα διαφορετικά μοντέλα της αξιολόγησης κατά την πρακτική της θεσμοθε-

4 Σ.τ.ε.: Παραπέμπουμε στις υποσημειώσεις 23 και 24 της Εισαγωγής.

5 Σ.τ.ε.: Ως φιλοσοφική μέθοδος η ερμηνευτική καθιερώθηκε τον 20ό αιώνα από τους Dilthey, Heidegger και Wittgenstein. Η βασική, η θεμελιώδης έννοιά της είναι η κατανόηση, αντιδιαστέλλοντάς τη με την εξήγηση.

6 Σ.τ.ε.: Το 1750, ο άγγλος φιλόσοφος Jeremy Bentham περιέγραψε στο έργο του *Le panoptique* μια πρόταση αρχιτεκτονικής των φυλακών. Ο στόχος σε μια πανοπτική δομή είναι η δυνατότητα παρατήρησης των φυλακισμένων χωρίς αυτοί να το γνωρίζουν, μέσω ενός εσωτερικού κεντρικού πύργου, δημιουργώντας τους κατ' αυτό τον τρόπο ένα «αίσθημα αόρατης παντογνωσίας». Ο Michel Foucault, στο έργο του *Surveiller et punir* το 1975, ενδιαφέρθηκε για την πανοπτική μορφή (διακρίνοντάς τη στην τεχνική της υπερβατικής παρατήρησης σε σχολεία, εργοστάσια, καθώς και στο στρατό) ως παράδειγμα της τάσης της σημερινής «κοινωνίας της εποπτείας».

τημένης αξιολόγησης των επαγγελματικών καταστάσεων ή κατά τη διενέργεια ενός σχεδίου απόκτησης γνώσεων, για την υλοποίηση μιας έρευνας, βάσει της επαγγελματικής κατάστασης κι αυτού που θέλουμε να γίνει ως προς αυτήν, και όχι μόνο βάσει μιας λήψης θέσης σχετικής με postulats, με αξιώματα. Είναι η στάση που καλείται να πάρει ο αναγνώστης: μια αποστασιοποίηση, μια *αποφόρτιση* ώστε να έχει στη διάθεσή του όλα τα μοντέλα, χωρίς αυτό ή αυτά που επιλέγονται να είναι τα καλύτερα ή τα πλέον αποτελεσματικά αυτά καθαυτά, με μια απόλυτη έννοια.

Το θέμα, για τον αξιολογητή που μας ενδιαφέρει εδώ να διαμορφώσουμε, δεν είναι να παίρνει θέση, αλλά μάλλον να κάνει *αδιάκοπα επιλογές, χωρίς ν' αρνείται τίποτα*. Το θέμα σήμερα είναι να πολλαπλασιάσουμε τα εφικτά, «να διευρύνουμε τη λογική σε ό,τι προηγείται και σε ό,τι την ξεπερνάει» (Merleau-Ponty, 1960). Είναι το στοίχημα της «συμπλοκότητας», είναι οι όροι με αφετηρία τους οποίους μπορούμε να την εννοήσουμε ως μια *προβληματική του νοήματος*: η αξιολόγηση δεν περιορίζεται στην αναζήτηση λύσεων για τα προβλήματα. Μ' αυτή την έννοια μπορούμε να πούμε πως «η μοντελοποίηση⁷ είναι συγχρόνως η αναγνώριση και διατύπωση ορισμένων προβλημάτων με την κατασκευή οδηγιών και η αναζήτηση της επίλυσής τους μέσω προσομοιώσεων» (Le Moigne, 1990, σ. 15). Σήμερα, το ζητούμενο δεν είναι τόσο ούτε να βρούμε το καλό μοντέλο ούτε να προσθέσουμε μια νέα τεχνική στην Επίλυση προβλημάτων, όσο το να συναρθρώσουμε τα μοντέλα που υπάρχουν και να τα θέσουμε στη διάθεση των ενδιαφερομένων ακόμα κι αν είναι αντιφατικά.

Το μοντέλο μπορεί λοιπόν να παίξει το ρόλο της «βαθμίδας μεταξύ δύο ακραίων πόλων. Έναν πόλο όπου οι επιστημονικοί τομείς θα ήταν οργανωμένοι γύρω από ένα μοναδικό σχήμα και τον άλλον πόλο όπου θα αποδέχονταν τις συνέπειες του πλουραλισμού. Αυτή η οργάνωση που παρουσιάζει ποικίλες μορφολογίες ανάλογα με την ιστορική στιγμή και τον τρόπο σύνθεσης/ανασύνθεσης των επιστημών θ' απείχε πολύ από το να φέρει σε αντιπαράθεση με μηχανικό τρόπο τις φυσικές και τις ανθρωποκοινωνιολογικές επιστήμες και, αντιθέτως, θα μας πρότεινε μια διακριτική κατανόηση της θέσης κάθε επιστήμης» (Berthelot, 1990, σ. 200). Η αξιολόγηση, αφού θα είχε ταλαντευτεί προς τη μία και μοναδική δραστηριοποίηση, θα πλησίαζε πια προς τον άλλο πόλο, προς την *πολυαναφορικοποίηση* μέσω της δυνατής χρήσης των μοντέλων.

Τα κοινωνικά σχήματα και τα μοντέλα νομάδες⁸ (modèles nomades)

Αυτό το βιβλίο οφείλει επίσης πολλά στην εργασία του Berthelot σχετικά με τα κοινωνικά σχήματα. Σε μια δεδομένη επιστήμη (éπιστήμη), η λέξη «μοντέλο» στην αξιολόγηση χρησιμοποιείται για να ορίσει τις απόψεις, που εξαρτώνται, όπως φαίνεται, απ' αυτό που ο Berthelot (1990) ονομάζει «νοητά σχήματα» (schèmes d'intelligibilité): «μεταξύ σφύρας και άκμονος μεγάλων κατευθυντήριων αρχών και εννοιολογικών κατασκευών, υπάρχει ένα ειδικό επίπεδο της κατασκευής της γνώσης» (σ. 22). Το γεγονός ότι τα σχήματα ήταν ανέκαθεν

7 Σ.τ.ε.: Βλ. σ. 28.

8 Σ.τ.ε.: Βλ. υποσ. 19 Εισαγωγής.

διαθέσιμα στο κοινωνικό [επίπεδο] ουδόλως μ' ενδιαφέρει, αντιθέτως, έγινε έντονα φανερό το ότι ήσαν σώματα αρχών, αιωρούμενα στην ιδεολογία σήμερα και επανεμφανίζονται στα μοντέλα της αξιολόγησης.

Το μοντέλο σκέψης ως *ενεργοποίηση* ενός κοινωνικού σχήματος διαφυλάσσει τα κύρια χαρακτηριστικά του: διατρέχει το σύνολο του πεδίου των ερευνών και των μελετών πάνω στις πρακτικές. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε εντελώς διαφορετικά επιστημονικά πεδία (εν προκειμένω θα μπορούσαμε να σκεφτούμε τη σημερινή χρήση του «συστημικού μοντέλου»): τα μοντέλα στην αξιολόγηση, όπως τα κοινωνικά σχήματα, «είναι όχι μόνο διεπιστημονικά (transdisciplinaires) αλλά και διατοπικά (transrégionaux)» (Berthelot, σ. 22). Πράγματι, μερικά είναι όντως διατοπικά και άλλα θα άξιζε να χαρακτηριστούν ως μοντέλα *νομάδες*.

Αυτό συμβαίνει διότι η ταξινόμηση των σχημάτων που πρότεινε ο Berthelot δεν ανταποκρίνεται επακριβώς στα μοντέλα της αξιολόγησης. Όλα εκπροσωπούνται καλώς, διανέμονται καλώς στις τρεις επιστήμες (éristémê) της αξιολόγησης (αξιολόγηση ως μέτρηση, αξιολόγηση ως διαχείριση και αξιολόγηση ως προβληματική του νοήματος). Ένα σχήμα μπορεί να πάρει μορφή απευθείας σ' ένα από τα μοντέλα της αξιολόγησης. Πρόκειται για μοντέλα που είναι ενεργά σε τόσα πεδία ερευνών, ώστε να τα ονομάσουμε *νομάδες*:

- το μοντέλο της αιτιακής εξήγησης, σε άμεση σχέση με το αιτιακό σχήμα (βλ. Κεφάλαιο 1 του βιβλίου),
- το δομιστικό/στρουκτουραλιστικό (structuraliste) μοντέλο, σε σχέση με το δομικό (structural) σχήμα (βλ. Κεφάλαιο 2),
- το μοντέλο της «αξιολόγησης-ερμηνείας» ως «νόησης του παραδόξου ή ως διαλεκτικού σκοπού μιας πράξεως (praxis)⁹» (Ardoïno, 1991): ενεργοποίηση του διαλεκτικού σχήματος στον Berthelot (σ. 82): «Ένα φαινόμενο β γίνεται αντιληπτό, από διαλεκτική άποψη, ως η απόρροια ενός αντιφατικού συστήματος, δηλαδή ενός συστήματος που ορίζεται ουσιαστικά από την ύπαρξη δύο όρων που είναι ταυτοχρόνως αδιαίρετοι και αντίθετοι (...), όπως είναι οι αναλλοίωτες αντιθέσεις μεταξύ στόχων και προγράμματος, αξιολόγησης και ελέγχου, πληροφορίας και επικοινωνίας... στον Ardoïno (βλ. Κεφάλαιο III).

Επιπλέον, ένα ίδιο σχήμα είναι δυνατόν να προΐσταται αρκετών μοντέλων νομάδων (και αντιστρόφως: ένα μοντέλο μπορεί να είναι η ενεργοποίηση αρκετών σχημάτων). Τέτοια είναι η περίπτωση του λειτουργικού σχήματος που φέρνει στην αξιολόγηση:

- το κυβερνητικό μοντέλο {(εφαρμογή των μηχανισμών που επιτρέπουν την κατασκευή τεχνητών συστημάτων τα οποία διασφαλίζουν μια λειτουργία (βλ. Κεφάλαιο II, 3) και το οποίο [μοντέλο] αντιστοιχεί μόνο στην πρώτη γενιά των μελετών της βιομηχανικής κυβερνητικής (cybernétique industrielle)}
- και

9 Σ.τ.ε.: Το προϊόν της δράσης του ανθρώπου είναι η «πράξη» (αντιδιαστελλόμενη από τα «συμβάντα») και ο λόγος περί αυτής. Στην *Ποιητική Φιλοσοφία* του Αριστοτέλη, μαζί με τη «θεωρία» και την «ποίηση» συνιστούν τις τρεις βασικές πνευματικές και δημιουργικές δραστηριότητες του ανθρώπου.

- το μοντέλο του συστημισμού ως ανάλυσης απλών συστημάτων, ανοικτών ή κλειστών (βλ. Κεφάλαιο II, 4)· όμως αυτό το τελευταίο είναι επίσης η ενεργοποίηση του ενεργούντος σχήματος (*schème actanciel*)¹⁰ του Berthelot.

Ενώ η μετάβαση από το σχήμα στο μοντέλο είναι δυνατόν να είναι έμμεση ή μερική, μέσω μιας ενεργοποίησης ενός είδους «υπο-σχήματος» αυτού που θα αποκαλούσα θέμα (*thème*) σ' ένα σχήμα:

- το μοντέλο της δοκιμολογίας (*docimologie*) και το μοντέλο της μετρητικής (*metric*): ενεργοποιήσεις ντετερμινιστικών θεμάτων του αιτιακού σχήματος (βλ. Κεφάλαιο I, 2 και 3)
- τον έλεγχο κατοχής της γνώσης βάσει στόχων (συμπεριφοριστικό θέμα του λειτουργικού σχήματος, βλ. Κεφάλαιο II, 1).

Αυτά τα μοντέλα είναι περισσότερο *διατοπικά*¹¹ (*transrégionaux*) παρά νομάδες.

Τελικά, το μοντέλο στην αξιολόγηση υποχρεώνει να δώσουμε ένα δυνατό νόημα στο ρήμα «επικαιροποιώ/δίνω μορφή/επανεμφανίζω» (*actualiser*): στην επιστήμη (*épistémè*) που αναδύεται απ' την αξιολόγηση ως μια προβληματική του νοήματος, το μοντέλο της «αξιολόγησης-ρύθμισης ως σύμπλοκης» (Κεφάλαιο III) (Bonniol, 1993· Vial, 1991· Clozel, 1994) μοιάζει να είναι περισσότερο μια *προσαρμογή* –υπό εξέλιξη– απ' ό,τι μια συνηθισμένη επανεμφάνιση του ερμηνευτικού σχήματος.

Αλλά το επεξηγηματικό σχήμα δημιουργεί συνεχώς προβλήματα ορισμού (βλ. Granger, 1993, που διευθετεί τους ορισμούς του Berthelot), το δομικό σχήμα, παραδείγματος χάρι, δεν ανάγεται στη δομική θεωρία του Saussure. Το μοντέλο είναι η μετάβαση στον «-ισμό», δεν συμπίπτει ποτέ ακριβώς με τη θεωρία ενός εκ των συγγραφέων του κινήματος. Μπορεί όμως να είναι η αύρα του.

10 Σ.τ.ε.: Ένα από τα 6 επιστημολογικά κοινωνιολογικά σχήματα-εξηγήσεις που έδωσε ο J.-M. Berthelot. Τα άλλα είναι τα: αιτιακό, λειτουργικό, δομικό, ερμηνευτικό και διαλεκτικό.

11 Σ.τ.ε.: Βλ. επίσης σ. 20.

Οι Jean-Jacques Bonniol και Michel Vial μάς προτείνουν ένα έργο πλούσια τεκμηριωμένο σχετικά με την αξιολόγηση, ένα έργο αναφοράς για όσους ασχολούνται με το ανθρώπινο δυναμικό και όχι αποκλειστικά με τη διεργασία της αξιολόγησης, για όσους είναι πρόθυμοι μέσα από μια συνάντηση αξιολόγησης να αναμετρηθούν με διαφορετικές οπτικές και να εμπλουτίσουν τη θεωρητική σκευή τους με τα κατάλληλα εργαλεία. Δύο είναι οι καινοτομίες αυτού του εγχειριδίου:

Θέτοντας το ερώτημα του «μοντέλου», εγγράφει το θέμα της αξιολόγησης σε ευρύτερα επιστημονικά πεδία επιτρέποντας, αφενός, τη διατήρηση ενός επιστημολογικού αναστοχασμού και, αφετέρου, τη διάδοση των προβληματικών γύρω από την αξιολόγηση με τη βοήθεια άλλων ανάλογων προβληματικών των ανθρωπιστικών επιστημών γύρω από διαφορετικά αντικείμενα. Ο αναγνώστης μπορεί λοιπόν να προβεί σε διάφορες πολυαναφορές προσπαθώντας να κατανοήσει καλύτερα το θέμα.

Το βιβλίο αποτελεί ταυτόχρονα μια ανθολογία κειμένων και συγγραφέων ειδικών σε θέματα της αξιολόγησης. Τα κείμενα δεν παρατίθενται όμως με χρονολογική σειρά, αλλά με μια οπτική ανάδειξης του μοντέλου το οποίο αντιπροσωπεύουν. Αυτή η ταξινόμηση των μοντέλων αναδεικνύεται με έναν αναστοχασμό πάνω στη διεργασία της αναφοροποίησης, η οποία επιδρά στον αξιολογητή και «διαμορφώνει» τη σκέψη του. Είναι η πρώτη φορά που προτείνεται μια παρόμοια ομαδοποίηση η οποία, αν και δεν επιβάλλει μια διδακτική αξιολόγησης, μπορεί από μόνη της να οδηγήσει σε αξιολογικές πράξεις.

Το παρόν βιβλίο απευθύνεται σε όσους επιτελούν μια λειτουργία αξιολόγησης: διδάσκοντες, επιμορφωτές και στελέχη.

Ο **Jean-Jacques Bonniol** είναι Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου και ιδρυτής του Τμήματος των Επιστημών Αγωγής στο Université de Provence Aix-Marseille I.

Ο **Michel Vial** είναι Επίκουρος Καθηγητής (HDR), υπεύθυνος ερευνών στο Université de Provence Aix-Marseille I με ειδικευση στην αξιολόγηση των ανθρώπινων σχέσεων στην εκπαίδευση.

ISBN 978-960-455-212-2

9 789604 552122

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4212